

MOLNÁR Zsuzsa

Szegedi Tudományegyetem
Bölcsészettudományi Kar
Irodalomtudományi Doktori Iskola
Szeged, Magyarország

molnarzsuzsa@gmail.com

A NÁDAS-ESSZÉRENDSZER ÉPÍTŐKÖVEI

Összefoglaló:

A nyelvbeszéd, a szenzualitás mint a megértés eredője, az erotika és a politika összefüggései, a szöveg viviszekciója állandóan visszatérő tematikus pontok Nádas szövegüniverzumában. A róluk való gondolkodás, beszélgetés, definiálásuk és újratерemtésük egy soha le nem záruló folyamat része, egy sajátos, nyilvánvalóan önkényesen működtethető, de saját szabályainak alávetett filozófia beszédmód lehetőségének – legalábbis – felvillantása.

Amíg a Nincs mennyezet, nincs földem egyfajta fogalmi megalapozó, definíciókra rákérdező, azokat tisztázó (a vélt következetlenségekre fāradhatatlanul visszatérő Mihancsik Zsófia társszerzősége garantálta ezt) bevezető könyvnek tekinthető, a következő két esszégyűjtemény már használatukban mutatja meg fogalomrendszerének építőköveit. Ebből a nézőpontból a Fantasztikus utazáson egy tökéletesen letisztult terminuskészlettel bíró, asszociációs bázisát azonban folyamatosan tágító – szövegeit tekintve szerves egészet alkotó kompakt tömbbé alakul, amelynek igazi befogadásához elengedhetetlen a Hátországi napló tanulmányozása.

Ezeknek, a Fantasztikus utazáson c. kötetben helyet foglaló esszéknek tökéletes metaszövege A reflektivitás nagyszerűségéről c. esszé a Hátországi naplóból. A kollektív önismeret, amelyből mindenki egyaránt részesül, az észlelésre adott reflexiók tapasztalatán, mint alapon nyugszik, és ehhez járulnak hozzá különböző, kultúrköröktől nem független szocializációs formák.

Az esszékötetek írásainak egységként kezelése hozadéka lenne egy olyan, felszínből határozottan kitüremkedő gondolatnak, mely szerint a szenzualitás és a reflektivitás szintjei nem feltétlenül hierarchikusan helyezhetőek el egymáshoz, azaz, hogy a szenzualitás lenne egy észrevétlen (ha akarom reflektálatlan alap) és a reflexióra való hajlam pedig egy ezt meghaladó tanult, gondos munkával elsajátított szint. Viszont a nem reflektált vagy túlreflektált szenzualitás kitermeli azt a fajta látszatteremtésként definiálható szimulációs folyamatot, amely Nádas szerint gátja az ön- és a társadalmi – morális – fejlődésnek és az egzisztenciális szabadság megtapasztalásának, ellenben nagyszerű túlélési stratégia.

Kulcsszavak: szenzualitás, szimuláció-disszimuláció, reflexió, nyelvkritika, elvesztegetett vagy lehetséges teljesség.

A Nádas-univerzumot egységben tartó, a Szombat kezdetét jelző alkonyat színét megidéző Jelenkor-sorozat szerkesztői koncepciója erőteljesen befolyásolja a szerzői kánon formálódását, erre igazán talán csak az életmű legfrissebb darabja mutat rá. A már korábban, más kiadók által jegyzett műveket újra megjelenteti, összevon, csoportosít szigorúan szövegtípusok szerint műveket, így lett csupán a kategória nevét viselő új kötet az Esszék (1995)¹, a Kritikák (1999) és a Drámák (1996), és mindezek mellett helyet ad – szintén az azonos borító révén – nem szerzői köteteknek: Nádas-bibliográfia (1994)², Párbeszéd (1992), Nincs mennyezet, nincs földem (2006). A három utóbbiból az elsőt a kötetben található Életrajz teszi a szövegvilág részévé, a másik két mű pedig szorosan kapcsolható a szépirói munkásság mögött tartott, ám a Párhuzamos történetek óta talán újra dominánsabb esszéisztikához.

Két, a közelmúltban megjelent esszékötet folytatja tehát azt a sort, amelyek elválaszthatatlan részei a naplójegyzetként működő Évkönyv³ szemelvényei és lehetne – ugyan a csak a Szépirodalmi Kiadónál megjelent - Az égi és földi szerelemről (1991) c. kötet.

A paratextusok még finomabb kapcsolódási pontokat mutatnak. A Hátországi napló⁴ címében viseli a szerző által oly sokrétűen használt perszonális műfajok egyikét (írásaiban viszont keverednek a klasszikus esszék a korábban gondosan elkülönített kritikákkal, kiállítás-beszámolókkal, alkalmi szövegekkel), az Évkönyv viszont a *Párbeszéd*hez kötődik azon a módon, hogy mindkettőnél emblematikus helyet foglal el, nem véletlenül alcím pozícióba utalva egy-egy időszakaszt, az évszámok betűkkel kiírva, fogalmom szintre emelve: ezerkilencszáznyolcvanhét, ezerkilencszáznyolcvannyolc és a Négy nap ezerkilencszáznyolcvankilencben. A Nincs mennyezet, nincs földem⁵ ugyanúgy egy ki- és (akár a Nádas Péter-i politikai, akár erotikus értelemben) beteljesülő filozófiai dialógus lenyomata, akárcsak a *Párbeszéd*, az előbbiben Nádas Péter neve az alcím része⁶, a másíknál viszont szerzőtársként áll Richard Swartz mellett.

A fent jelzett, egyáltalán nem véletlenszerűen szövődő laza hálózat megtörni látszik a 2011-es *Fantasztikus utazáson*⁷-nal, hiszen csak egy hagyományos, a korábbi évek termékeit összefogó gyűjteményes kötetnek tűnik, melyben lényegében kronologikus sorban következnek egymásra az írások. Ezt erősíti a könyv paratextus sajátossága, esszékötetben eddig soha, most viszont első alkalommal találunk hivatkozásjegyzéket. (A Nincs mennyezet, nincs földem – emlékszünk – egy funkciótalannak tűnő névmutatóval lepte meg olvasóit).

¹ Korábban a Szépirodalmi Kiadónál megjelent *Játéktér* (1988) teljes és *Magvető* által kiadott *Nézőtér* (1983) egyes írásait is tartalmazza

² Nádas Péter bibliográfiája 1961–1994. Gyűjt., összeáll. és szerk.: Baranyai György és Pécsi Gabriella. Pécs–Zalaegerszeg. 1994. *Jelenkor* – Deák Ferenc Megyei Könyvtár,

³ Első megjelenés Szépirodalmi Kiadó 1989, majd *Jelenkor* 2000

⁴ Pécs. 2006. *Jelenkor*

⁵ Pécs. 2006. *Jelenkor*

⁶ Beszélgetés Nádas Péterrel

⁷ Pécs. 2011. *Jelenkor*

Nehéz elszakadni attól a – felületesen ítélezőnek tűnhető – olvasói benyomástól, hogy az emlegetett szöveg univerzum erőszakkal kebelez be és tesz magáévá szinte minden napvilágot látott írói megnyilatkozást, és amíg ezek egy része akár a (sorból erősen kilógó) Bibliográfia, akár a szerző által nem egyedül jegyzett beszélgetések automatikusan mégis bele tudnak simulni a kialakuló rendszerbe és találják meg így helyüket, addig a frissen megjelent mű egy aktuálpolitikai olvasókönyv csupán.

A nádas fogalomháló felderítésével juthatunk közel annak feldolgozásához és megértéséhez, hogy mi keresnivalója van és szervesen illeszkedhet-e egy ennyire eklektikus, rövid terjedelmű kötet és benne meghatározhatatlan csoportosítású szövegthalmaz akár a szerzői, akár a szerkesztői koncepció rendjébe.

A nyelvbeszéd, a szenzualitás mint a megértés eredője, az erotika és a politika összefüggései, a szöveg viviszekciója állandóan visszatérő tematikus pontok Nádas szövegdimenzióiban. A róluk való gondolkodás, beszélgetés, definiálásuk és újratereztetésük egy soha le nem záruló folyamat része, egy sajátos, nyilvánvalóan csak önkényesen működtethető, de saját szabályainak mégis alávetett filozófiai beszédmód lehetőségének legalábbis felvillantása. Amíg a Nincs mennyezet, nincs földem egyfajta fogalmi megalapozó, definíciókra rákérdező, azokat tisztázó (a vélt következetlenségekre fáradhatatlanul visszatérő Mihancsik Zsófia „társszerzősége” garantálta) bevezető könyvnek tekinthető, a kronológiailag következő két esszégyűjtemény már használatukban mutatja meg fogalomrendszerének építőköveit. Ebből a nézőpontból a Fantasztikus utazáson egy tökéletesen letisztult terminuskészlettel bíró, asszociációs bázisát azonban folyamatosan tágító – szövegeit tekintve szerves egészet alkotó kompakt tömbbé alakul, amelynek igazi befogadásához elengedhetetlen a Hátországi napló tanulmányozása.

A Nincs mennyezet...-ben csupán megállapították és megegyeztek abban Mihancsik Zsófiával, hogy a szenzualitás teremti meg az abszolút és vágyott egyenlőséget ember és ember között. A leginkább politikainak minősített esszékben azonban a fentiek hiábavalóságát is leleplezi a szerző, ha a reflexió, az önreflexió hiánya és az ezzel szorosan összefüggő disszimuláció képtelensége jellemzi az embert, a közösséget, a népet. Ezeknek, a Fantasztikus utazáson c. kötetben helyet foglaló esszéknek tökéletes metaszövege *A reflektivitás nagyszerűségéről* című írás a Hátországi naplóból. A kollektív önismeret, amelyből mindenki egyaránt részesül, az észlelésre adott reflexiók tapasztalatán mint alapon nyugszik, és ehhez járulnak hozzá különböző, kultúrköröktől nem független szocializációs formák. Politikai döntéshozóink motivációit nem kis mértékben mozgatja az a körülmény, hogy nincs a magyar nyelvnek önálló, szisztematikus fogalmi rendszere, ekképpen filozófiája sem, nincsenek szilárd struktúrák, így a magyarországi szocializációs közegben felnövő egyént sokkolja a máshol tapasztalt erősen reflektált viselkedés. Folytatja és kiterjeszti ezt a jellemzést a *Václav Havel esete...* című írásban a kelet-európai diktatúrákban tapasztalatokat szerzőkre: hisztériakeresés, dühöngés, egymásra nem figyelés, részvétlenség, antiszolidaritás – sorolja. *A magyar államhatalom esztétikája* szinte már a dühös indulatot a mélyben rejtő kirohanásként is felfogható az előbbiekhöz képest, a tömeges dezorientáltságot az absztrakciós képesség hiányának tulajdonítja, azonban itt az egyén felelősségét emeli ki az ebből a szempontból értelmezhetetlen tömeg helyett: az egyén tanuljon elvonatkoztatást, indulatkontrollt, és a reflektív gondolkodást

gyakorolja, ha a társadalmi csoport egyik tagja nem képes erre, legyen képes a másik. Amíg a Hátországi napló a reflektivitást teszi fókuszába, a Fantasztikus utazáson bevezeti a disszimuláció – szimuláció ellentétpárt, de csak a korábbi érett és fejletlen demokráciák vs diktatúrák ütköztetés hangsúlyának kicsi eltolásával. Ugyanúgy, ahogy a reflexiók, a szimulációk is – különböző fajtájukban – állandóan jelen lévő aktusok, a mimézis és mimikri ősi formáival igazolhatóan, hatásuk alól csak az isteni mindentudás vonódhat ki, az emberi tudat nem. Hogy melyik, az érettebb vagy a torzabb formája lesz a jellemző, a társadalmi berendezkedés, szorosabban a történelmi múlt és a kulturális tőke függvénye. A reflexióikkal tudatosan élő, filozófiával rendelkező társadalmak meghaladják az érdekek vezérelte, túlzásokra hajló, szelektív bizalommal operáló szimulációt és disszimulációs stratégiákat.

A kötet címet adó esszében ismét előkerül a nyelvi szimuláció, azaz inkább annak visszahatása magára a nyelvre vonatkoztatva: konkretizált fogalmak hiánya, a torzulás állandósulása, ráolvadása a nyelv eredeti állapotára, ezért a tudatos váltás lehetetlensége.

Amikor Nádas arról beszél, hogy a folyamatos önreflexiónak legalább a létfenntartás alaptevékenységeihez hasonlatos cselekedetté kell válnia, vagy amikor azt idézi fel, hogy a (kéz)írás előző napi képe, látványa hogyan formálja a jelen gondolatát, azt a szövegsort írja le, amit a *Saját halál* című írása maga mögött tudhat. A klinikai halál átélését keretül választó anyag két szóbeli (rádiós 1997-ből, és kötetbeli gépirat 2006), és két és fél írásbeli (folyóiratban 2001-ben és önálló kötetben, képi kontextusba helyezve 2004-ben, a Párhuzamos történetekben pedig egyik szereplőjének adva) közlést is kapott, ezzel újra és újra felidézve és interpretálva a szerző életének radikális élményét.

Az írásbeliség testmelegében című esszében a teremtés természetének analógiája teremődik meg az önkéntelen megfigyelésen, elháríthatatlan gesztusokon alapuló klasszikus asszociációkba és analízisbe torkolló tudattartalom elemzéssel, amelynek legnagyobb hozadéka, ha felismerhetővé válnak az ismétlődések struktúrái.

Életbevágó, hogy meglegyen ez a fajta strukturálási, interpretációs képesség, az érzékszervek szintjén hasonló valóságot felfogók között ez jelenthet előnyt vagy nem megléte esetén hátrányt. A Nincs mennyezet...-ben ezen hosszan kifejtett töprengés a Párhuzamos történetek egyik kulcsa lehet. Az újabb esszéekben szintekkel feljebb lépve társadalmi struktúrák, politikai rendszerek gyökerének tekinti az egy népre jellemző reflektálási képesség fokát, és a legizgalmasabb az, hogy az érzékszervek által közvetített egynemű valóság képzetét itt vizsgálja felül. Mielőtt ezt alaposabban megnéznénk, le kell szögeznünk, hogy Nádas Péter esszéisztikájának egyik legalapvetőbb vonása, hogy akár metaforikus szinten is az én-t folyamatosan ütközteti az általánossal, a Hátországi napló nyitó írásában pedig az egyént a közösséggel. Ebben a szövegben (*A helyszín óvatos meghatározása*) kapunk a korábbi általános megállapításhoz egy új vizsgálati szempontot: az emberen túl rögtön a közösség mint kompakt entitás működését mutatja be egy prehistorikus, zárt világban, ahol mítosz és a rituálé szerveződése lépnek működésbe. Minden társadalmi törvény és individuális értelmezés éppen ezért óhatatlanul mond csödöt, amikor egy faluközösség viselkedési normáit, ítéleteit elemeznénk. Hiszen a tudattartalom maga jelent mást egy közösségi lét által formált és egy autonóm döntéseket

hozó egyén számára. Az itt leírt kollektív tudattartalom leginkább evidens, mégis meglepő jellemzője, hogy mindenki, azaz aki nem kívül, hanem belül – köztünk – van, tehát mindenki által egyidejűleg birtokolt. Ezen túl megváltoztathatatlanul merev, a kívülálló számára érthetetlen és – hangsúlyozza a szerző ismét – személytelen. Szervező ereje az emlékezet és a felejtés megsemmisülő dinamikája és a helyükbe lépő hallgatás.

A szenzualitás továbbra is az érzékelés mindenkiben egyenlően meglévő képessége, de speciális formái éppen hogy már az alkotó elme bizonyos mechanizmusait feltételezik. Korábban a *Mélabú* című esszé körbejárta a rezzenéstelen látás problematikáját, a *Saját jel* című Keszéru Ilona-portré konkretizálja is ennek egy lehetséges megvalósulását: a belső látás külső látásként működtetését.

A szimbolikus renddel mint vonatkoztatási rendszerrel nem olyan könnyű boldogulni azután, hogy tudatosan a másik fajta érzékelési és értelmezési tartomány léte: az érzékelés szenzációinak birodalmáé. A vonzás, a vágy a nyers, fizikai szférában érhető tetten, már célcsoportjában is nehezen azonosítható, ha a klasszikus fogalmainkat vesszük elő (lásd barátság vs szerelem Mihancsik és Nádas felfogásában). Nádas a látás egy speciális formájának prioritást ad minden más típusú érzékelés előtt. Azon túl, hogy az érintés, a szaglás, az ízeletés – a gesztusok szintjén kifejezhető kommunikáció mind „előrébb visz”, mint a nyelvi, a semleges látás (ennek egyfajta kivételése lehet a Kertész-féle szenttelen látásmód, amely – és ez az egyik legeredetibb megállapítás a Kertész-prózáról – a képlékeny magyar mondat szerkezet révén válhat lehetővé), van egy ezek közül is kiemelendő természetes adomány. Máshol viszont a hallás – a zeneiség fellelése egy szöveg szerkezeti építkezésében – kerül az érzékelés legmagasabb fokára.

A nyelv problémái, sokadjára visszatérően – *A Mese a tűzről és a tudásról* óta – a totális érzékelés kontrasztjában a legszembetűnőbbek. A nyelv tudatos használói – írók, fordítók, nem anyanyelvükön fikciós prózát írók, (választott vagy váltott) anyanyelvükön egy másik nyelvet beszélők történetét megírók, és végül a költő, Petri nyelvbeszédét tárja fel, és nyelvkritikai tevékenységüket próbálja feltérképezni.

Az író foglalatosságát űző nyelvhasználók között vagy inkább azokon túl az egyik legtudatosabb nyelv-manipulátor és szimulátor, a mimézis-mimikri képességét mesterfokon űző: az ügynök – karaktere az Egy családregény végében és a Párhuzamos történetekben is felbukkan.

Ide kapcsolható a diktatúra nyelvfelfogása, a diktatúra nyelvfelfogásának utóhatása a posztoszocialista országokban. *A Mese a tűzről és a tudásról* teljes mértékű továbbgondolása az új esszékötetek számos írása. A kódolás, dekódolás, elrejtés, rejtjelzés (az úgynevezett duplafenekű mondatok - *Leni sír*) egy olyan egy közegben használatos nyelvet alkotott és így nyelvtorzulást eredményezett, amely maradandónak tűnik az új korszak eljövételével is, és a legalapvetőbb magatartásokra (segítségnyújtás, ígéret) és az ezeket feltételező összetettebb cselekvésformákra (ügymintezés, üzletkötés) máig hatással van.

A Nincs mennyezet... szétszálazhatatlan hosszú fejezetét (NEMCSAK AZ OLVASÓ kezdetű) tovább árnyalják a későbbi kötetek esszéi, a Fantasztikus utazáson kötet

a nyelv konkrét küldetését is megfogalmazza: hordja ki, dolgozza fel a kollektív amnéziák sérüléseit. Ám a korábban leszűrt konklúzió mit sem változott: a nyelv ezen eszközszerepében torzulhat és leginkább torzul is, felveheti a látszatteremtés kellékeinek romboló tulajdonságait.

A reflexióra való hajlammal szorosan összefüggő képesség a distinkció-teremtés. A megfelelő távolság fenntartása elengedhetetlen a szemlélés, az alkotás során és gátja a totális (szerelmi) egybeolvadás megtapasztalásának. Egy-egy nyelv fogalmi rendszerének éretlensége és általában a nyelvekre jellemző egyidejűségek és párhuzamosságok kifejezésének képtelensége (*Látomás és szervezés*) szinte lehetetlenné teszi az olyan művek születését, amelyeket Nádas Péter ünnepel *A kettős látás dicsérete* c. kritikájában – Der Schwimmer című Bánk Zsuzsa-regény kapcsán. A német nyelven született magyar témájú mű a gyermeki – még nem értő – látásnak és tapasztalásnak azt a természetét emeli ki, amelyben az én és a másik együtt létezik, együtt érez és gondolkodik. A szerző mindemellett egy harmadik rétegzettségben pedig ezt a narrációs aktust közvetíteni képes. Műhelynapló-jelleg, ha ilyen aspektusokat keres az olvasó, azokat főként a Hátországi napló bizonyos írásaiban lelheti fel. A *Hazatérés* nyomán, amely egyfajta segítséget nyújthat az *Emlékiratok könyve* értelmezéséhez, újra és újra képződik egyfajta várakozás, hogy megfejtés rendelődjön valamilyen módon például a *Párhuzamos történetek*, kritikuskokat is megosztó bizonyos szövegrészeihez. Az írói praxissal kapcsolatos dilemmák és számvetések nem feltétlenül a „központi” esszéekben jelennek meg, el-elbújtatva nagyobb fogódzót biztosít egy-egy kritika, a kritikán belül is egy-egy apró megállapítás. Ha jobban szemügyre vesszük a Hátországi napló Bánk Zsuzsa és Marc Martin regényeiről szóló és a Fantasztikus utazáson Ortutay kritikáját (amely leginkább a Horthy-meny emlékiratának elemzésével rokonítható – *Önkéntelen vallomás*), két markáns szempont emelkedik ki. Az utóbbiakban, az amatőr emlékiróknál a szövegek tehetetlen, működésképtelen voltának magyarázatául a szerzői hiteltelenséget rója fel, az öncsalás művészetét. Analitikus elemzésbe fog azzal, hogy a rontott vagy a romló írásmód hibáinak kiválogatásával és tipizálásával a torzult személyiséget tapogatja ki – akik politikai és közéleti szerepeikben csak látszólag lehettek sikeresek. Elfajtasaitak leleplezi naplójuk, emlékiratuk, és ez a fajta, a szorosabbnál is közelebb hajoló olvasás természetesen nem is hasonlítható, inkább merőben újat hozó a biografikus interpretációkhoz képest. A szöveg árulását, a törölt sorok leleplező jellegét (jelenlétét) a Thomas Mann-naplók kritikája ismerteti, rálel egy olyan befogadói technikára, mellyel aztán a hasonló írásokat egy pillanat alatt specializálja, „stilizáltsági” fokukat kérlelhetetlenül azonosítja. A fikciós művek kapcsán, nem véletlenül itt sem a választott tárgyak, a nyelv váltás jelenségének következményeivel foglalkozik, ugyanez ragadja meg a Richard Swartz által összeállított Balkán-antológia olvasásakor is. Az esszéketek írásait egy egységként kezelve annak a gondolatsornak a felszínből történő határozott kitüremkedése lenne az igazi hozadéka, mely szerint a szenzualitás és a reflektivitás szintjei nem igazán térben helyezhetőek el közel vagy távol egymástól, azaz, hogy a szenzualitás lenne egy észrevételen (ha akarom, reflektálatlan) és a reflexióra való hajlam pedig egy ezt meghaladó egy tanult, gondos munkával elsajátított szint. Hanem, hogy a nem reflektált vagy túlreflektált szenzualitás kitermeli azt a fajta látszatteremtésként definiálható szimulációs folyamatot, amely Nádas szerint gátja az ön- és a társadalmi – morális – fejlődésnek és az egzisztenciális szabadság megtapasztalásának, viszont nagyszerű túlélési stratégia. Ez a folyamat már *A helyszín óvatos meghatározásában* is

egyértelműen azonosított előjelű, ahogyan ott egy – nyilvánvalóan ez a lényeges – kis közösség individuális reflektivitás kultúrájának hiányáról ír, és ezt a beszéd tükrében elemzi: így csak a dialógus nélküli, a véleményformálást és a korrekciót sem tartalmazható beszédmód érvényesülhet. A tanulmányértékű írás végére a premodern regresszióként jellemzett és a diktatúrában az egész társadalmi szövetre foltként rátapadó stratégiát vagy állapotot a demokrácia – vagy legalábbis annak intézményrendszereit érintő – csődjeként magyarázza és mond róla ítéletet.

THE BUILDING BLOCKS OF THE NÁDAS-ESSAYSYSTEM

Summary:

Speech, sensuality as the origin of understanding, the nexus of erotica and politics, the vivisection of the text are constantly returning thematic points of Nádas's text universe. His thinking, talking, defining and recreation of the above mentioned is part of a never-ending process, a specific, obviously arbitrarily functioning which can be subject to the own rules of philosophical mode of speech.

While *There is No Ceiling, There is No Slab* can be considered as a conceptually founding, definition questioning, clarifying (which was guaranteed by the co-author, Zsófia Mihancsik who proves to continuously recur to the seeming inconsequentiality) introductory, book the following two essay collections show the building stones of concept system through their use. From this aspect *On a Fantastic Trip* continuously widens the association base of the perfectly clarified term resource, regarding its texts it forms a compact block which can be understood only by the study of *Backcountry*.

These essays which can be found in the *On a Fantastic Trip* are a perfect metatext of the essay titled *About The Greatness of Reflexivity* from the *Backcountry Diary*. The collective self-recognition out of which everybody partakes as an experience of reflexes on perception is the basis and all the various, culture circles as not dependent socialization forms contribute to it.

Treating the writings of the essay volume as a unit would be the increment of thought that is rising from the surface according to which the levels of sensuality and reflexivity are not necessarily hierarchically positioned in relation to one another, in other words, sensuality would be non-noticeable (if so unreflected basis) and the prone for reflection is a level that is learned and worked out as a result of thorough effort. However, the non-reflected or over-reflected sensuality produces that sort of simulation processes that can be defined as pretense production which is the obstacle – according to Nádas – of the self and social – moral – development as well as the experience of existential freedom, however, it is a perfect survival strategy.

Keywords: sensuality, simulation-dissimulation, reflection, language critique, wasted or possible completeness.

Felhasznált irodalom:

Nadas Péter bibliográfiája 1961–1994. Gyűjt., összeáll. és szerk.: Baranyai György és Pécsi Gabriella. Pécs–Zalaegerszeg. 1994. Jelenkor – Deák Ferenc Megyei Könyvtár.
Pécs. 1996. Jelenkor
Pécs. 2011. Jelenkor